

XITOIY TASVIRIY SAN'ATIDA "BAXT" RAMZINING IFODALANISHI

Artikova Ziyoda Zaynitdinovna

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti o'qituvchisi

Saidaxmedov Saidumarxon Xamidxon o'g'li

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti 4-kurs talabasi

ANNOTATSIYA

Baxt ramzlari qadimiy san'at bo'lib, u yaratilganidan beri insonning hayoti va ma'naviy ehtiyojlarida muhim rol o'ynagan. Bu ularning tashqi ko'rinishida namoyon bo'ladi: ularning ifodasi ham xilma-xil va boydir. Shu bilan birga bu belgilar san'atda namoyon bo'ladi.

***Kalit so'zlar:** Baxt ramzlari, an'anaviy ramzlar, belgi va yashirin belgi, omadli belgi, omofon, rang tasvir.*

АННОТАЦИЯ

Счастливые символы – это древнее искусство, с самого своего появления играла важную роль в жизни и в духовных потребностях человека. Это и отразилось на их внешнем виде: они богаты чертами, их семантика также многообразна. В месте с тем символы реализовывались в искусстве, эстетическая ценность полностью растворялась в процессе творчества и душевных ощущениях.

***Ключевые слова:** Символы счастья, традиционные символы, знак и тайный знак, счастливый знак, омофон, живопись.*

ABSTRACT

Symbols of happiness are an ancient art that has played an important role in human life and spiritual needs since its inception. This is reflected in their appearance: their expression is also diverse and rich. Thus, one sign can simultaneously symbolize something, have a hidden meaning, homonymy of meanings or color symbolism.

***Keywords:** Symbols of happiness, traditional symbols, sign and hidden sign, lucky sign, homophone, painting.*

KIRISH

Xitoyliklar murakkab iyerogliflar orasida eng ko'p "fu"- «baxt» iyeroglifini yaxshi ko'radilar. Ushbu iyeroglifning ma'nosi xudolar, ibodatlar, umidlar bilan bog'liq bo'lib, bu jiaguven qadimiy koxinlik yozuvlarida ushbu iyeroglifning mavjudligi tasdiqlangan. "Fu" so'zining asl ma'nosi "jannat so'rab duo qilish" bo'lgan, biroq jamiyat rivojlangan sari "fu" ma'nosi asta-sekin yoritilib, kengaytirila boshlagan.

Dekorativ san'at nuqtai nazaridan "baxt" xalq hayotida keng tarqalgan. Xitoyliklar qadimda «ibodat qilish», «baxtga umid qilish», «baxtni qadrlash» tushunchalariga alohida ahamiyat berishgan. Hozirgi vaqtda bu tushunchalar Xitoy madaniyatida ham muhim rol o'ynaydi: bahor bayramini nishonlash davrida, oilalar eshik va derazalarga rang-barang «baxt» ramzlarini yangi yil rasmlarini, qog'ozdan kesilgan naqshlarni va boshqa bezaklarni yopishtiradilar. Bu bezaklar idrokning vizual kanali orqali odamlarga go'zallik tuyg'usini his qilishga yordam beradi va insonning ma'naviy ehtiyojlarini qondiradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

«Baxt» ramzi boy mazmunga ega, o'ziga xos ideal, Xitoy milliy madaniyatining ramzidir. Baxt ramzlarining asosiy mazmuni ko'pincha quyidagi tushunchalarda ifodalanadi: baxt, martaba muvaffaqiyati, uzoq umr, quvonch shodlik va boshqalar. «Baxt» so'zining bevosita ma'nosi ayniqsa keng tarqalgan. Odamlar baxtga intilishadi, unga ifodali va jonli tasvirni beradilar va individual dekor uslubi yordamida uni juda yaxshi tasavvur qilishadi. Baxt boshqa vositalar bilan ham ifodalanadi: yozma belgilar, belgilar, yashirin ma'nolar, omonimiya va rang ramziyligi orqali.

Ramzlar. Belgi deb ataladigan narsa o'z-o'zidan shakli, rangi o'xshash narsa yoki ma'noga yaqin bo'lgan obyektlar bilan bog'liq bo'lgan hodisalardir. Tilshunos olim Ch.S. konsepsiyasida. Pirsning so'zlariga ko'ra, Xitoyning omadli belgilari belgilar-ramzlar emas, balki belgilar-piktogrammalar, ya'ni obyektning tasvirini o'z ichiga olgan bunday turdagi belgi bo'ladi «Ko'p yillar davomida baraka» naqshlarida o'rtadagi rombda katta «baxt» ieroglifi joylashgan, chap va o'ng burchaklarda lotus gullari, yuqori va pastki burchaklarda mushuk, baliqlari tasvirlangan. Rasmdagi lotus poklik va baxtni anglatadi. Min sulolasidan Li Shizhen «Dorivor moddalar to'plami»da lotusni shunday ta'riflaydi: «u loyda o'sadi, lekin iflos emas, u suvda, lekin cho'kmaydi». Song sulolasi davridagi mashhur «Ai Lian Shuo» misrasida lotuslar loyda tug'ilishi aytiladi, lekin ularning o'zlari juda toza. Ular suv yuzida sof fikrli, kamtarin qizdek yotadi, hidi hushboy va yoqimli, insonlar esa uzoqdan zavqlanishlari mumkin. Lotus - gullar orasida olijanob odam. Muallif lotus timsolini yuksak axloqiy fazilatlarga ega shaxs xarakteri bilan qiyoslaydi. Jiang Li Mushukning tasviri biroz boshqacha ma'noga ega. Agar bola mushuk baliq iste'mol qilsa, u aqlli bo'lib o'sadi, deb ishoniladi; agar odam ovqatlansa, u kuch va sog'likka to'la bo'ladi; va agar keksa odam bo'lsa, u uzoq umr ko'radi. Shuningdek, "baliq" ieroglifi "ortiqchalik" ieroglifi bilan uyg'un bo'lib, "yildan-yilga farovonlik bo'ladi" degan ma'noni bildiradi.

«Baxt sadosini kutish» kartinasida uzoq umr ko'rgan qulfli bolalar boshlarini ko'tarib, baxtning ramzi bo'lgan ko'rshapalaklarga qarashadi. «Baopu Tzu» dagi ko'rshapalak mamlakatni ifodalaydi: «Ular insonning uzoq umr ko'rishi uchun kiyimlarini soyada ishqalaydilar». Ko'rshapalaklar uzoq umr ko'radiganlarga aylandi, bu so'zning talaffuzi tufayli ham: unda «baxt» ieroglifi bilan undosh tovush mavjud [o'sha erda]. Xitoyliklar baxt so'raganda, ular ko'pincha to'g'ridan-to'g'ri bo'lishdan qochishadi, shuning uchun ular «baxt» belgisini «ko'rshapalaklar» bilan almashtirishga murojaat qilishadi, shuning uchun siz ko'rshapalaklar bilan juda ko'p omadli belgilarni topishingiz mumkin.

Bir juft shaftoli hech qachon ajratilmaydi, bu unga butun dunyoda sevgi va tinchlik ramzi bo'lishga imkon berdi. Baxt, farovonlik va uzoq umr ko'rishning uchta xitoylik xudolari qiyofasida, ikkinchisi ikkita katta mevali shaftoli novdasini ushlab, dog'li kiyik minib, havoda ko'rshapalaklar uchib o'tadi. Tangrining o'zi va shaftoli uzoq umr ko'rishni, Uzoq umr xudosi chap qo'lida aso, o'ng qo'lida mevalar, uzun kumushrang sochlari, ulug'vor ko'tarilgan boshi, katta quloqlari, mehribon va ajinlangan yuzi bilan tasvirlangan. Odamlar ko'pincha uchta xudoning tasvirlarini oilaviy uyg'unlik va uzoq umr ko'rish ramzi sifatida ishlatishadi. «Baxt, farovonlik, uzoq umr» yangi yil rasmlari, arxitektura, mebel dizaynida keng qo'llaniladi. Ayniqsa, ko'pincha tug'ilgan kun sovg'alari bu xudolar tasvirlangan narsalar bilan beriladi.

Yashirin ma'no «matnni oluvchiga darhol emas, balki qandaydir aqliy operatsiya, u tomonidan qabul qilingan til birliklari, gaplar, matn qismlarini ma'lum qoidalarga muvofiq talqin qilish natijasida ochiladigan yashirin ma'no» deb tushuniladi. Ushbu yondashuv bilan biz adabiyotdan afsonalar, afsonalar va klassik hikoyalarda so'zni konteksti va ma'nosi bilan birga ko'rib chiqamiz. Shunday qilib, «Tyan Guan baxt beradi» rasmining kontekstini tushunish uchun «ko'rshapalaklar» ramzining ma'nosini hisobga olish kerak. Tian Guan omadli yulduzning qo'riqchisi bo'lib, rasmda u qanotli shlyapada, kashta tikilgan kimonoda va yuzida tabassum bilan, boshi ustida ko'rshapalak aylanib yurgan holda tasvirlangan. Afsonaviy Tyan Guan duo qiluvchi xudo, «ko'rshapalaklar» esa ne'matni ifodalagani uchun butun rasm xalqning marhamatini ifodalaydi. «Osmondan baxt» surati o'rgimchaklar haqidagi hikoya tufayli paydo bo'ldi. Uning hikoyasi quyidagicha. Bir paytlar u yerda uzoq vaqt ko'rmagan ona va o'g'il yashar ekan, ona o'g'lini kechayu kunduz sog'inib, tez orada qaytishini umid qilib yurardi. Bir kuni u ma'lum bir kuni kiyimi ustida o'rmalab yurgan o'rgimchakni ko'rdi va u xabar bilan keladi deb o'yladi va bir necha kundan keyin o'g'li haqiqatan ham qaytib keldi. Ona juda xursand bo'lib, o'rgimchakni baxtli deb atadi. Bu hikoya asta-sekin ijobiy bo'lmagan mavjudotlarni (o'rgimchaklarni) xayrli belgilarga aylantirdi.

Omofonlar. Xitoy belgilar tarkibida shakl, tovush va ma'no o'zaro bog'liqdir. Ijodiy fikrlash ulkan shakllanishiga olib keldi Xitoyning omad ramzlari san'atining insonga ta'siri bir xil yoki o'xshash tovushlarga ega bo'lgan omadli belgilar soni. Masalan, «baliq» belgisi «ortiqcha», «kiyik» - «xizmat farovonligi», «tovuq» - «baxt» bilan undoshdir. Ma'no omonimiyasini yaratishda xalq amaliy san'ati alohida o'rin tutadi. Fu Shou Shuangquan shahrida ikkita ko'rshapalaklar ikkita mis tanga ushlab turadi va uzoq umr ko'rish belgisi mis tangalar ostida osilgan. "Ko'rshapalak" so'zining ikkinchi iyeroglifi "baxt" so'zi bilan undosh bo'lsa, "tanga" so'zidagi "pul" iyeroglifi baxt manbaining qadimiy nomidir. Tangalar soni «baxt, uzoq umr ikki barobar» degan maqolga ishora qiladi. Unda kekxa odam va quvnoq bolalar tasvirlangan. Chol o'ng qo'li bilan mandarinlar osilgan tayoqqa suyanib, chap qo'lida yelpig'ich tutadi, nigohi esa ko'rshapalakka tikiladi. Uning orqasida bir bola gong ko'tarib yuribdi, uni boshqa bola qo'lida shaftoli ushlab, quvonchli hayajonga to'lib-toshgan. Kekxa odam bilan ko'rshapalaklar o'rtasidagi farq «baxt» va «uzoq umr» ni ifodalaydi. "Ko'rshapalak" iyeroglifi "baxt", "mandarin", "taqdir", "fan", "yaxshi", "gong", "bayram" tarzida talaffuz qilinadi. Agar siz ularni birlashtirsangiz, siz omad keltiradigan va olib keladigan barqaror iborani olasiz.

Rang ramziyligi. Baxtli belgilardagi rang semantikasi juda boy, tarixda rang tabiat, jamiyat va inson hayotining boshqa jihatlari bilan bog'liq. Demak, yashil rang – mangu yoshlik, qizil – to'rt fasl – farovonlik demakdir.

Aksariyat xalq san'ati qizil rang bilan quvnoq kayfiyatni aks ettiradi va kamdan-kam hollarda ma'yus kulrang (kul rangi) eslatib o'tiladi. Yangi yil tasvirlari xarakterli rang sxemasiga ega: qoida tariqasida, ular yorqin, zich ranglar bilan yaratilgan, ular uyg'un, engillik va jonlilik ularda ajralmasdir. Baxtli belgilarning an'anaviy rang ma'nolari yomonlik va baxtsizlikni chetlab o'tish uchun kuzatiladi. Shuningdek, ramzlarni estetik idrok etish hayotni uzaytiradi va saqlaydi, degan fikr keng tarqalgan bo'lib, bu ko'pincha "qizil, qizil, yashil, yashil" iborasi bilan ifodalanadi. Biroq, ranglar turli xil ma'nolarga ega bo'lishi mumkin. Masalan, «to'ylar va dafn marosimlari (katta tadbirlar)» iborasi mavjud bo'lib, u tom ma'noda «qizil va oq voqealar» deb tarjima qilinadi. Motam ranglari - qora, oq, to'q binafsha va to'q yashil. Turli xil ranglar turli kayfiyat, atmosferani ifodalaydi va voqealarning kelajakdagi natijalarini belgilaydi. To'ydagi qizil rang nafaqat tiriklik va quvonchni, balki farovonlik, farovon hayotni ham anglatadi [O'sha yerda]. Baxtli ramzlardagi ranglar jiddiy tasviriy san'atning ma'nosini, psixologik ta'sirni, ramziylikni va omonimiyani o'z ichiga oladi.

XULOSA

Xitoyning omadli ramz san'atining rivojlanish tarixi qadimgi odamlarning tabiatga ibtidoiy hayratga tushishi va feodal jamiyati bilan baxtning ma'nosini tushunish va unga erishish istagi. Ularda feodal jamiyatining xurofotlari ham, yovuz kuchlardan qo'rqish ham mavjud. Baxtli ramzlar va belgilar g'oyasi odamlarning hayot tarzi, qadriyatlari va qadriyatlariga ta'sir qilgan o'zini o'zi saqlash va baxtga bo'lgan intilishida yotadi. Jiang Li an'anaviy estetik ongiga estetik qarashlar, in'ikoslar, tushunchalar va hislar kiradi. Biroq, an'anaviy san'atda ham jamiyatda muhim o'rin tutuvchi, uning yanada barkamol va barkamol hayot sari intilishiga yordam beruvchi sog'lom fikr, ezgulik va go'zallik mavjudligini inkor etib bo'lmaydi. Bugungi jamiyatda baxtli ramzlar o'z hayotini davom ettirmoqda, yanada kengroq va qulay bo'lib, san'atning odamlarga psixologik ta'sirini ko'rsatmoqda va Xitoy jamiyatining rivojlanishini ko'rsatmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. An S.A., Vorsina A.O., Peschanskaya E.V. Xitoy madaniyat falsafasida "baxt" tushunchasining polisemiyasi // Chelyabinsk davlat madaniyat va san'at akademiyasining xabarnomasi. 2012. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mnogoznachnost-ponyatiya-schastie-v-kitayskoy-filosofii-kultury>
2. Axmanova O.S. Lingvistik atamalar lug'ati. M.: URSS tahririyati, 2004. 571 b.
3. Borodina E.S., Dedeev P.O., Bolsunovskaya L.M. Grafema va ieroglif ma'nosi o'rtasidagi bog'liqlik (jn grafema misolida) // Yosh olim. 2015. № 9. URL: <https://moluch.ru/archive/89/18566/>
4. Vasilev L.S. Xitoyda kultlar, dinlar, urf-odatlar. URL: <https://history.wikireading.ru/334375>
5. Li Sh. Xitoy dorivor o'tlari. Farmakologiya bo'yicha klassik ish. M.: Tsentrpoligraf, 2004. 398 b.
6. Pirs Ch.S. Kategoriyalarning yangi ro'yxatida // Tanlangan falsafiy asarlar. M., 2000. S. 96-116.
7. Jiangsu provinsiyasi. URL: <https://www.abirus.ru/content/564/623/624/640/11343.html>
8. Rouli J. Xitoy rangtasvirining tamoyillari. M., 1998. 160 b.